

Н. І. Павлій,
здобувач навчально-науково-виробничого центру,
Національний університет цивільного захисту України
ORCID ID:0000-0002-7018-9676

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.19.82

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

N. Pavlii,
applicant, Educational-scientific and production centre, National University of Civil Defence of Ukraine

THE FINANCIAL MECHANISM OF RATIONALIZATION OF ENVIRONMENTAL ACTIVITIES AT THE STATE LEVEL

У статті розроблено та впроваджено фінансовий механізм раціоналізації природоохоронної діяльності на державному рівні. Зокрема виокремлено найбільш ефективні методи позабюджетного фінансування. Підкреслено, що найбільш ефективними методами позабюджетного фінансування є еколого-економічні фонди, еколого-економічне страхування, лізинг, а також торгівля правами на викиди. Запропоновано шляхи сприяння екологічними фондами розвитку прогресивних механізмів фінансування природоохоронної діяльності: виділення пільгових кредитів і позичок підприємствам на поворотній основі; вкладення коштів у формування початкового капіталу підприємств, створених для виробництва продукції природоохоронного призначення; пайової участі у фінансуванні проєктів, що стимулює залучення додаткових інвестиційних ресурсів підприємств; надання гарантій комерційними банками по позиках і кредитах підприємствам на реалізацію природоохоронної діяльності. Розроблено нові підходи до розширення екологічної нормативної бази: запровадження нових видів плати за фізичний вплив на навколишнє природне середовище, зокрема, за шумовий вплив, що негативно впливає на здоров'я міського населення, яке проживає у великих промислових центрах; диференціація регіональних підходів до розрахунків нормативів і розмірів плати в конкретних регіонах України та муніципальних утвореннях з урахуванням природно-кліматичних умов, ступеня деградації навколишнього природного середовища й інших місцевих умов; розробка нових видів нормативів плати за скидання забруднень у морській акваторії з урахуванням економічних показників рибогосподарської значущості об'єкта тощо. Досліджено особливості використання екологічними фондами дотацій і позик як найбільш загальних інструментів, що використовуються екологічними фондами. Підкреслено, що дотації і позики є найбільш загальними інструментами, що використовуються екологічними фондами, і являють собою лише різні форми субсидування підприємств.

The financial mechanism of rationalization of environmental activities at the State level is developed and implemented in the article. In particular, the best methods of extra budgetary funding are identified. It is noted that environmental-economic funds, environmental-economic insurance, leasing and emissions trading are the most effective methods of extra budgetary financing. The following ways of promoting of environmental funds to develop the progressive mechanisms of financing of environmental activities are proposed: allocation of concessional loans and loans for enterprises on a return basis; investment in the formation of seed capital of enterprises established for the production of environmental products; equity in project financing, which encourages attraction of additional investment resources from enterprises; provision of guarantees by commercial banks on loans and loans for enterprises for the implementation of environmental activities. The following new approaches to expand the environmental regulatory framework are developed: introduction of new types of fees for physical impact on the environment, in particular on noise effects, which negatively affect the health of urban populations living in large industrial centres; differentiation of regional approaches to calculation of standards and fees in specific regions of Ukraine and municipalities taking into account natural and climatic conditions, degree of environmental degradation and other local conditions; development of new types of standards of fees for discharge of pollution in the sea water area taking into account economic indicators of fisheries importance of the

object and etc. The peculiarities of use of grants and loans by environmental funds as the most common tools used by environmental funds are studied. It is noted that grants and loans are the most common instruments used by environmental funds and represent only various forms of subsidies to enterprises.

Ключові слова: фінансовий механізм, природоохоронна діяльність, державний рівень, екологічні фонди, дотації та позики.

Key words: financial mechanism, environmental protection, State level, environmental funds, grants and loans.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Велику роль в управлінні охороною природи і раціональним природокористуванням відіграє фінансовий механізм. Специфічність фінансових важелів цього механізму обумовлена різноманітністю адресності їх впливу (від державного рівня до місцевого), а також широким спектром форм розподілу і заохочення. Поряд із вирішенням регіональних і муніципальних проблем, фінансово-економічні методи господарювання дозволяють підприємствам-забруднювачам з високим ступенем самостійності приймати ефективні рішення, спираючись на детальне вивчення власного виробництва, маючи інформацію по всіх виробничих питаннях. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню особливостей державного управління природоохоронної діяльності присвячено праці багатьох вчених, зокрема, таких: В.Г. Глушкова [1], Н.А. Малиш [2], Т.Л. Миронова [3], В.Н. Панькова [4] та ін.

Однак необхідно відмітити, що фінансовий механізм державного управління у природоохоронній сфері залишається недосконалим і нині.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розробка та впровадження фінансового механізму раціоналізації природоохоронної діяльності на державному рівні.

Постановка зазначеної мети вимагає рішення переліку таких завдань:

- виокремити найбільш ефективні методи позабюджетного фінансування;
- запропонувати шляхи сприяння екологічними фондами розвитку прогресивних механізмів фінансування природоохоронної діяльності;
- розробити нові підходи до розширення екологічної нормативної бази;
- дослідити особливості використання екологічними фондами дотацій і позик як найбільш загальних інструментів, що використовуються екологічними фондами.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Основні інструменти фінансово-екологічного управління можна представити у вигляді системи фінансування, що спирається на різні ланки бюджету, фонди, банки та фінансові ресурси акціонерних товариств і підприємств. Акумулюючи практично всі природоохоронні кошти можна фінансувати великі міжрегіональні та регіональні програми, створювати і модернізувати певні типи виробництв, а також надавати податкові кре-

дити, пільгові позики і використовувати багато інших форм заохочувального характеру.

Найбільш ефективними методами позабюджетного фінансування є еколого-економічні фонди, еколого-економічне страхування, лізинг, а також торгівля правами на викиди. У західних країнах фондові механізми охорони природи представлені потужною організаційно-економічною системою, здатною певним чином інтегрувати інтереси і цілі всіх суб'єктів господарської діяльності та суспільства в цілому в дуже широких масштабах [2; 3].

В останні роки в нашій країні швидко зростає кількість інноваційних та інших фондів. На них покладаються надії, пов'язані з розвитком нових екологічно безпечних виробництв. Однак ці надії можуть не виправдатися через елементарне незнання принципів дії фондових механізмів та недосконалість чинного законодавства.

Проте для активізації природоохоронної діяльності необхідно розробити нові підходи до розширення екологічної нормативної бази. Зокрема, це можуть бути:

- запровадження нових видів плати за фізичний вплив на навколишнє природне середовище, зокрема, за шумовий вплив, що негативно впливає на здоров'я міського населення, яке проживає у великих промислових центрах;
- диференціація регіональних підходів до розрахунків нормативів і розмірів плати в конкретних регіонах України та муніципальних утвореннях з урахуванням природно-кліматичних умов, ступеня деградації навколишнього природного середовища й інших місцевих умов;
- розробка нових видів нормативів плати за скидання забруднень у морській акваторії з урахуванням економічних показників рибогосподарської значущості об'єкта тощо [2; 4].

Плата за забруднення при цьому виступає як компенсація за екологічний збиток від забруднення, а нормативною базою служать обсяги та/або масштаби шкідливого впливу на навколишнє середовище. Кількісною мірою цієї бази є маса викидів і скидів. Екологічному оподаткуванню підлягає продукція, тобто корисна річ, що має споживчу вартість, яку готові платити зацікавлені в цій річці або споживачі продукції. Від продажу таких речей утворюється доход, що вимірюється у вартісній, грошовій формі.

Після того, як система платежів за викиди буде впроваджена, доцільно поширити її на нові категорії забруднювачів і нові типи забруднюючих речовин, що може суттєво підвищити збори екологічних платежів і податків при скороченні надходжень в умовах екологізації виробництва.

Кошти екологічних фондів повинні використовуватися в якості джерел екологічних інвестицій. Ці фонди повинні сприяти розвитку прогресивних механізмів фінансування природоохоронної діяльності, зокрема, шляхом:

— виділення пільгових кредитів і позичок підприємствам на поворотній основі;

— вкладення коштів у формування початкового капіталу підприємств, створених для виробництва продукції природоохоронного призначення;

— пайової участі у фінансуванні проектів, що стимулює залучення додаткових інвестиційних ресурсів підприємств;

— надання гарантій комерційними банками по позиках і кредитах підприємствам на реалізацію природоохоронної діяльності [1; 2].

Екологічні фонди повинні володіти загальною стратегією фінансування, щорічними бюджетами, адекватними проектним циклам і налагодженим контролем за реалізацією своїх проектів.

Так, бюджет фондів повинен стати ключовими інструментами для перетворення загальної стратегії у специфічні пріоритети, які повинні затверджуватися органами виконавчої влади.

Екологічні фонди можуть використовувати різні форми витрачання ресурсів, включаючи прямі дотації; прямі позики; дотації за відсотковими платежами; гарантії за позиками; позики, що надаються через фінансових посередників; інвестиції в акціонерний капітал

Водночас вартість вкладу підприємства у проект має бути додатковою платою, незалежно від внесення платежів за забруднення. Іноді підприємства не хочуть платити за забруднення, а прагнуть використати ці суми для покриття своєї частки в екологічних інвестиціях. Такий підхід обґрунтований, оскільки ці гроші належать не підприємству-забруднювачу, а державі, яка представляє інтереси жертв забруднення. Тільки комерційні позики, що надаються підприємствам за ринковою ставкою, є формою їх власного вкладу, оскільки вони повинні виплатити їх зі своїх ресурсів.

Дотації і позики є найбільш загальними інструментами, що використовуються екологічними фондами, і є лише різними формами субсидування підприємств. Якщо фонд надає пільгову позику, він надає реципієнту субсидію. Величина субсидії у цьому випадку, однак, не дорівнює загальній сумі позичених коштів, — вона залежить від різниці між умовами позики, що надається фондом, та умовами, на яких реципієнт отримав таку позичку від такої фінансової установи, як банк.

Дотації, у свою чергу, можуть бути використані для покриття тільки частини проектних витрат, залишок фінансується з власних коштів реципієнта. Загальна сума субсидій не буде відрізнятися від прямої позички з еквівалентної ставкою, яка нижча від ринкової. Зміст пільгової позики субсидії може бути вимірний як різниця у відсоткових платежах між субсидованою ставкою і ринковою процентною ставкою. Водночас чим більше різниця між ринковими і пільговими відсотковими ставками, тим більший зміст субсидій у позику [2; 4].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Загалом, як результати проведеного дослідження, було отримано такі висновки.

1. Виокремлено найбільш ефективні методи позабюджетного фінансування. Підкреслено, що найбільш

ефективними методами позабюджетного фінансування є еколого-економічні фонди, еколого-економічне страхування, лізинг, а також торгівля правами на викиди.

2. Запропоновано шляхи сприяння екологічними фондами розвитку прогресивних механізмів фінансування природоохоронної діяльності: виділення пільгових кредитів і позичок підприємствам на поворотній основі; вкладення коштів у формування початкового капіталу підприємств, створених для виробництва продукції природоохоронного призначення; пайової участі у фінансуванні проектів, що стимулює залучення додаткових інвестиційних ресурсів підприємств; надання гарантій комерційними банками по позиках і кредитах підприємствам на реалізацію природоохоронної діяльності.

3. Розроблено нові підходи до розширення екологічної нормативної бази: запровадження нових видів плати за фізичний вплив на навколишнє природне середовище, зокрема, за шумовий вплив, що негативно впливає на здоров'я міського населення, яке проживає у великих промислових центрах; диференціація регіональних підходів до розрахунків нормативів і розмірів плати в конкретних регіонах України та муніципальних утвореннях з урахуванням природно-кліматичних умов, ступеня деградації навколишнього природного середовища й інших місцевих умов; розробка нових видів нормативів плати за скидання забруднень у морській акваторії з урахуванням економічних показників рибогосподарської значущості об'єкта тощо.

4. Досліджено особливості використання екологічними фондами дотацій і позик як найбільш загальних інструментів, що використовуються екологічними фондами. Підкреслено, що дотації і позики є найбільш загальними інструментами, що використовуються екологічними фондами, і являють собою лише різні форми субсидування підприємств.

Література:

1. Глушкова В.Г. Экономика природопользования: учеб. пособие / В.Г. Глушкова, С.В. Макара. — М.: Гардарики, 2003.
2. Малиш Н.А. Эффективные механизмы формирования государственной экологической политики / Н.А. Малиш. — Київ: К.І.С., 2011. — 348 с.
3. Миронова Т.Л. Управление развитием региона / Т.Л. Миронова. — Київ: Центр навчальної літератури, 2006. — 328 с.
4. Панькова В.Н. Природопользование. — Новосибирск: Изд-во НГАЭиУ, 2000. — С. 142.

References:

1. Glushkova, V. G. and Makar, S. V. (2003), *Ekonomika prirodopolzovaniya* [Economics of nature management], Gardarika, Moscow, Russia.
2. Malysh, N. A. (2011), *Efektivni mexanizmy formuvannya derzhavnoyi ekologichnoyi polityky* [Effective mechanisms of state environmental policy formation], K.I.S., Kyiv, Ukraine.
3. Myronova, T. L. (2006) *Upravlinnya rozvytkom regionu* [Regional development management], Centr navchalnoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
4. Pankova, V. N. (2000). *Prirodopolzovaniye* [Environmental Management], Ed-vu NGAЕiU, Novosibirsk, Russia. *Стаття надійшла до редакції 23.09.2019 р.*